

מדינת ישראל
 משרד החינוך

סוג הבחינה: בגרות
 מועד הבחינה: קיץ תשפ"ג, 2023
 מספר השאלון: 11281
 נספחים: נספח 1 – טקסטים
 נספח 2 – דף עזר

עברית: הבנה, הבעה ולשון

הוראות

- א. משך הבחינה: שלוש שעות.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני חלקים.
חלק ראשון – הבנה והבעה	–	50 נקודות
חלק שני – לשון	–	50 נקודות
- פרק א: שם המספר ואותיות השימוש
 פרק ב: תחביר
 פרק ג: מערכת הצורות
 יש לבחור באחד הפרקים
- סך הכול – 100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: דף עזר (נספח 2).
- ד. הוראה מיוחדת: יש לענות על השאלות בגוף שאלון זה לפי ההוראות.

שימו לב: בסוף הבחינה מצורפים דפי טיוטה. אין להוסיף דפים אחרים למחברת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

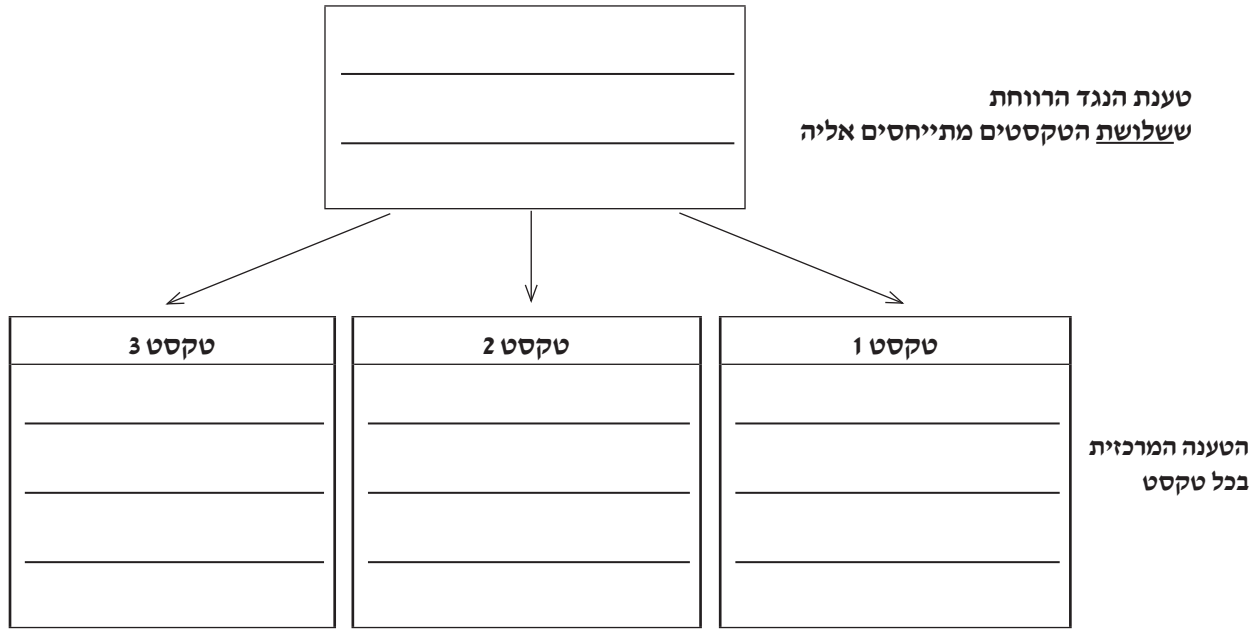

עברית: הבנה, הבעה ולשון, קיץ תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

חלק ראשון – הבנה והבעה (50 נקודות)

קראו את הטקסטים 1–3 שבנספח 1 המצורף, וענו על כל השאלות 1–4 שלפניכם. הקפידו על כתב ברור, על כתיב נכון, על כללי הדקדוק ועל פיסוק הגיוני.

1. לפניכם תרשים המציג את רכיבי המידע העיקריים בשלושת הטקסטים. עיינו בתרשים, וענו על הסעיפים א–ב שאחריו.

- א. נסחו במשפט אחד את טענת הנגד הרווחת ששלושת הטקסטים מתייחסים אליה, וכתבו אותה במשבצת המתאימה בתרשים. (4 נקודות)
- ב. לפניכם רשימה של טענות. בחרו מן הרשימה את הטענה המרכזית של כל אחד מן הטקסטים, וכתבו כל טענה במשבצת המתאימה בתרשים. (9 נקודות)
- מדעי הרוח מצויים במשבר חמור בהיקפו שאין לו פתרון.
 - מדעי הרוח מעניקים משמעות לחיינו ומגבירים את הנאתנו מהם.
 - חשוב לרכוש מקצוע שיבטיח פרנסה טובה, עצמאות כלכלית ומעמד חברתי ראוי.
 - מדעי הרוח מקנים מיומנויות חשובות, והם כלי מהותי בחינוך לערכים.
 - הטכנולוגיה והמחשוב משפיעים במידה רבה על חיינו ומעצבים אותם.
 - ההפריה ההדדית בין מדעי הרוח ובין התחומים הטכנולוגיים חיונית לשוק העבודה.

2. לשם מה עמרי לבנת (טקסט 3) מציג בנאומו את גלגוליה של המילה "מועבט"? **הקיפו** את התשובה הנכונה. (3 נקודות)

- (1) כדי להדגים מחקר במדעי הרוח שאין לו תועלת בחיינו.
- (2) כדי להדגים את גלגולה של מילה בערבית שהשתרבה לשפה העברית.
- (3) כדי להדגים את הפופולריות של מדעי הרוח בקרב הציבור.
- (4) כדי להדגים נושא מחקרי במדעי הרוח הלקוח מסביבתנו וקרוב לחיינו.

עברית: הבנה, הבעה ולשון, קיץ תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

3. לפניכם קטע קצר מתוך מאמר מאת נחמיה שטרסלר.

הכול יודעים כי מי שלומד הנדסה, מדעי המחשב או מנהל עסקים משתכר הרבה יותר ממי שלומד מדעי המדינה, היסטוריה או פילוסופיה. לכן מי שבוחרים ללמוד תחום "כיפי" שקל ללמוד אותו, שהוא בעצם תחביב נחמד, בלי להביא בחשבון את ההכנסה הזעומה שבצידו, יבואו בטענות רק לעצמם. אם לומדים תחום שאין לו ביקוש בשוק העבודה, אין לטעון אחר כך שהשכר נמוך מדי. הפרשי השכר הגבוהים במשק מאותתים לנו מה כדאי ללמוד ומה לא. האיתות הנוכחי הוא חד וברור: כדאי ללמוד את כל מה שקשור בהייטק, בהנדסה, במחשוב ובמדע אם רוצים שבעתיד ההכנסה תהיה גבוהה. זהו גם אינטרס של המדינה: כיום יש צורך מובהק בבוגרים מתחומי ההייטק והטכנולוגיה. תחומים אלה הם מנוע הצמיחה של המשק שמגביר את ההכנסות ואת הייצוא ומוביל לצמיחה כלכלית וליצירת מקומות עבודה.

(מעובד על פי שטרסלר, נ' [28 באוגוסט 2012] ללמוד

בכיף או ללמוד מקצוע. הארץ. אוחזר מ- haaretz.co.il)

א. טענתו של שטרסלר בקטע הקצר תומכת בגישה המוצגת בטקסט 1.

באיזו גישה המוצגת בטקסט 1 טענתו של שטרסלר תומכת? (4 נקודות)

ב. שטרסלר מכנה את מקצועות מדעי הרוח: "תחום 'כיפי' [...]" שהוא בעצם תחביב נחמד.

האם כותב טקסט 3 עשוי להסכים עם עמדתו של שטרסלר שאין במדעי הרוח אלא "כיף" בלבד? הסבירו את

קביעתכם על פי טקסט 3. (5 נקודות)

(שימו לב: שאלה 4 בעמוד הבא.)

עברית: הבנה, הבעה ולשון, קיץ תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

4. מטלת כתיבה (25 נקודות)

לקראת ערב בחירת מגמות בבית הספר, כתבו סקירה על המצב של מקצועות מדעי הרוח בשנים האחרונות ועל החשיבות של מקצועות אלה כיום.

התבססו על טקסטים 1 ו-2. כתבו בהיקף של 100–200 מילים.

הקפידו על דרכי מסירה מקובלות ועל אזכור מקורות המידע בגוף הסקירה ובסופה (ביבליוגרפיה).

השתמשו בעמוד זה לכתיבת טיוטה, ואת הסקירה כתבו בעמודים 7–8.

טיוטה

עברית: הבנה, הבעה ולשון, קיץ תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

חלק שני – לשון (50 נקודות)

בחלק זה שלושה פרקים. ענו על שני פרקים: על פרק א – חובה, ועל אחד מן הפרקים ב-ג.

פרק א: שם המספר ואותיות השימוש – חובה (10 נקודות)

בפרק זה ענו על שאלה 5.

5. א. לפניכם משפטים ובהם אפשרויות להגיית שם המספר ואותיות השימוש וכן מספרים מודגשים. הקיפו את הצורה הנכונה מבין האפשרויות להגיית שם המספר, וכתבו במילים את המספרים המודגשים (אין צורך לנקד).

• בשנת **אלפים עשרים ושתיים** / **אלפים עשרים ושתיים** פעלו בישראל **59** מוסדות לימוד אקדמיים; מבין **10** האוניברסיטאות הפועלות בישראל, האוניברסיטה הפתוחה היא הגדולה ביותר.

• מספר הסטודנטים בשנה זו היה **351,500**.

• בעשור האחרון חלה ירידה של **25** אחוזים במספר הסטודנטים הלומדים בפקולטה למדעי הרוח. לשם השוואה, מספר הסטודנטים הלומדים כיום לתואר בהנדסה ובמדעים מדויקים גדול פי **שלושה / שלוש** ממספר הלומדים לתואר במדעי הרוח.

• הירידה הגדולה ביותר במספר הלומדים חלה ב**שתי / שני** המקצועות: ספרות ולשון עברית. במקום ה-**3** – ההיסטוריה של עם ישראל.

• למרות הירידה בביקוש ללימודי מדעי הרוח ממוצע ציוני הבגרות של סטודנטים במחלקה למדעי הרוח עלה ב**ארבע / ארבעה** נקודות בעשור האחרון.

ב. לפניכם איור שפורסם בדף של האקדמיה ללשון העברית ברשתות החברתיות. קראו את הכתוב בו, וענו על השאלה שאחריו.

מבין שתי האפשרויות שלפניכם הקיפו את התשובה הנכונה על השאלה שבאיור.

עברית: הבנה, הבעה ולשון, קיץ תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

לפניכם שני פרקים: פרק ב – תחביר, פרק ג – מערכת הצורות.
בחרו בפרק שלמדתם: בפרק ב – תחביר **או** בפרק ג – מערכת הצורות.
בפרק שבחרתם ענו על השאלות לפי ההוראות.

ציינו את שם הפרק שבחרתם: _____

עברית: הבנה, הבעה ולשון, קיץ תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

פרק ב: תחביר (40 נקודות)

בפרק זה ענו על ארבע מן השאלות 6–10 (לכל שאלה – 10 נקודות).

שימו לב: בכל שאלה שתבחרו, ענו על כל הסעיפים.

6. א. לפניכם משפט פשוט.

למרבה הצער, ההשפעה מתבטאת כיום בזילות של התחומים האלה.

נתחו את המשפט: ציינו מעל המילים שבמשפט את התפקידים התחביריים שלהן.

ב. לפניכם שני משפטים.

I. ממשלות שואפות לפתח את הכלכלה שלהן, ולכן הן דוגלות בהקניית מיומנויות שימושיות.

הסוג התחבירי: _____

II. יש צורך בלימוד בסיסי גם על דתות ותרבויות בעולם, מפני שבורות היא אחת הסיבות העיקריות

לגיבוש דעות קדומות על האחר.

הסוג התחבירי: _____

(1) מתחו קו מתחת לכל נשוא במשפטים I–II.

(2) ציינו ליד כל אחד מן המשפטים את הסוג התחבירי שלו.

אם המשפט מורכב, תחמו את הפסוקית שבו, וציינו את התפקיד התחבירי שלה.

עברית: הבנה, הבעה ולשון, קיץ תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

7. א. לפניכם ארבעה משפטים, ובהם מודגש הצירוף "מדעי הרוח".
- בכל אחד מן המשפטים כתבו מעל הצירוף "מדעי הרוח" את התפקיד התחבירי שלו.
- I. פריחת **מדעי הרוח** נראית באופק.
 - II. בשנים האחרונות מתפתח שיח בין מי שעוסקים בטכנולוגיה ובין מי שעוסקים במדעי הרוח.
 - III. ברור לנו כי **מדעי הרוח** יכולים לסייע לנו בפיתוח חשיבה ביקורתית.
 - IV. הודות ל**מדעי הרוח** נלמדים ערכים כגון צדק, אמת ומוסר.
- ב. לפניכם שני משפטים, ובהם חלקים כוללים.
- I. לא רק המהנדסים אלא גם אנשים מתחום מדעי הרוח עונים על שאלות אלה.
 - II. החוקרת מייחסת חשיבות רבה ללימודי היסטוריה בהקשר העולמי ולא רק בהקשר המקומי.
 - (1) בכל אחד מן המשפטים I-II מתחו קו מתחת לחלק הכולל.
 - (2) ציינו מעל כל חלק כולל את התפקיד התחבירי שלו במשפט.
 - (3) ציינו מהו הקשר הלוגי המשותף שבין החלקים הכוללים בשני המשפטים.
 - (4) נסחו מחדש את משפט I בלי להשתמש במבנה "לא... אלא...". שמרו על משמעות המשפט הנתון.
 - (5) כתבו את משפט II מחדש כך שהצירוף "חשיבות רבה" יהיה נושא המשפט. שמרו על משמעות המשפט הנתון.

עברית: הבנה, הבעה ולשון, קיץ תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

8. א. לפניכם ארבעה משפטים.

I. ספק אם יימצא פתרון לבעיה המתוארת במאמרים.

II. כמה חוקרים, מדענים מתחום מדעי הרוח, התעניינו בכך לפניי, למרבה השמחה.

III. במדעי הרוח, למעשה, אנו חוקרים ברצינות את מה שמצוי סביבנו ובתוכנו כל הזמן.

IV. אנו נמצאים אולי בפתחו של עידן חדש בתחום התעסוקה.

(1) בשלושה מתוך ארבעת המשפטים יש הסגר. הקיפו את ההסגר בכל אחד משלושת המשפטים הללו.

(2) מבין שלושת המשפטים שיש בהם הסגר, העתיקו את ההסגר שמבטא ספק והסתייגות.

ב. לפניכם משפט נוסף, ובו מסומנות שתי מילים.

לדעתה חוש הביקורת מתפתח כבר בגיל הרוך, אולם חוקרים אחדים חולקים על דעתה.

ציינו מעל כל אחת מן המילים המודגשות את התפקיד התחבירי שלה.

ג. לפניכם שני משפטים, ובהם מילת השעבוד "אם" מוגדלת.

I. האם באמת נורא כל כך **אם** מקצועות שאין להם ביקוש ייעלמו ממפת המחקר והלמידה?

II. השאלה היא **אם** הגשת עבודה שנוצרה באמצעות בינה מלאכותית היא מוסרית.

(1) בכל אחד משני המשפטים תחמו את הפסוקית הפותחת במילת השעבוד **אם**, וציינו מעליה את

התפקיד התחבירי שלה.

(2) לפניכם משפט ובו פסוקית תנאי קיים.

אם נחקור ברצינות רבה את האי־שוויון בין הקבוצות החברתיות השונות, נוכל לחשוף עוולות

שמתרחשות בארץ ומחוץ לה.

המירו את התנאי הקיים בתנאי בטל, ונסחו את המשפט מחדש.

עברית: הבנה, הבעה ולשון, קיץ תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

9. א. לפניכם שני משפטים ובהם תמורות.

I. בחוג לפילוסופיה חקרתי מושגים מחיי היום-יום, כמו אהבה, צדק ואמת.

II. לימודי הרוח, בעיקר לימוד ההיסטוריה, מקנים לנו את ההבנה שאנחנו אזרחי העולם החיים

ב"כפר גלובלי".

השלימו את הטבלה שלפניכם: העתיקו מכל משפט את התמורה, את המילה או המילים שהתמורה ממירה ואת התפקיד התחבירי של המילה או המילים שהתמורה ממירה.

מספר המשפט	התמורה	המילה או המילים שהתמורה ממירה	התפקיד התחבירי של המילה או המילים שהתמורה ממירה
I.			
II.			

ב. לפניכם שני משפטים.

קרנם של מקצועות מדעי הרוח יורדת. זהו משבר עצום בהיקפו.

(1) כתבו את שני המשפטים במשפט אחד פשוט בעל נושא שמני.

(2) ציינו את הנושא ואת הנושא של המשפט שכתבתם.

נושא: _____

נושא: _____

ג. לפניכם משפט דר־משמעי.

אחותה של חברתי שסיימה את הלימודים במדעי הרוח מצאה עבודה בחברת היי־טק.

כתבו שאלה שבאמצעותה יהיה ברור מהי הדר־משמעות במשפט.

עברית: הבנה, הבעה ולשון, קיץ תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

10. א. לפניכם משפטים, ובהם מילים מסומנות בקו.

- I. מספר הנרשמים ללימודים במדעי הרוח באוניברסיטאות הולך ויורד משנה לשנה.
- II. המשבר מאופיין בירידה מתמשכת במספר הסטודנטים שנרשמים ללימודים בתחום זה.
- III. במדעי הרוח אנו חוקרים ברצינות את מה שמצוי סביבנו ובתוכנו כל הזמן.
- IV. בשבועות האחרונים חוקרים מתחומים שונים דנים בחשיבות של מדעי הרוח.

השלימו את הטבלה שלפניכם: ציינו בה את חלק הדיבור ואת התפקיד התחבירי של כל אחת מן המילים המסומנות בקו במשפטים I-IV.

מספר המשפט	המילה	חלק הדיבור	התפקיד התחבירי
I.	הנרשמים		
II.	שנרשמים		
III.	חוקרים		
IV.	חוקרים		

ב. לפניכם קטע שסומנו בו הנקודות בסופי המשפטים בלבד.

הוסיפו בקטע סימני פיסוק לפי ההנחיות שלפניכם.

- פסקו תמורה.
- פסקו הסגר.
- סמנו מירכאות ונקודתיים לציון דיבור ישיר.
- סמנו פסיק בין חלקים כוללים.
- סמנו פסיק בין איברים במשפט איחוי.

יש מומחים הטוענים כי בשנים הקרובות תגבר הדרישה ללימודי פילוסופיה ספרות והיסטוריה. בשוק העבודה הולכת וגוברת ההכרה בחשיבותם של מקצועות אלה וכיום הם זוכים לפריחה מחודשת. דן שוואבל סופר ומוביל דעה טוען לדעתי מקצועות הטכנולוגיה יאבדו מן הרלוונטיות שלהם עם התפתחות הבינה המלאכותית. שוואבל מסביר כי חברות יחפשו דווקא את בוגרי מדעי הרוח בעלי הכישורים החיוניים להצלחה.

עברית: הבנה, הבעה ולשון, קיץ תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

פרק ג: מערכת הצורות (40 נקודות)

בפרק זה ענו על ארבע מן השאלות 11–15 (לכל שאלה – 10 נקודות).

שימו לב: בכל שאלה שתבחרו, ענו על כל הסעיפים.

11. א. לפניכם קטע ובו פעלים מודגשים.

מדעי הרוח חוקרים ברצינות את מה ש**מצוי** סביבנו ובתוכנו כל הזמן. תלמידים למדעי הרוח **מצטיידים** בכלי חשיבה מיוחדים, ובזכותם הם יכולים להתמודד היטב עם החיים. מקצועות אלה **מקנים** מיומנויות חיוניות לחיים: **להביט** במציאות בעיניים פקוחות, להיות **ערים** לדילמות בחברה שבה אנו חיים וליהנות מן היום-יום ש**נדמה** שבזכותם הוא נהפך לעשיר וצבעוני. היכולת לראות את השקוף ולעסוק בו **תיטיב** את חיינו.

בטבלה שלפניכם נתחו את הפעלים המודגשים בקטע – ציינו את השורש ואת הבניין של כל פועל.

הפועל	השורש	הבניין
מצוי		
מצטיידים		
מקנים		
להביט		
ערים		
נדמה		
תיטיב		

ב. לפניכם שני משפטים, ובהם מילים מודגשות.

כתבו ליד כל משפט את השורש של המילה המודגשת בו.

- (1) יצירות ספרות שונות עוסקות באוכלוסיות **מדורות** ובמיעוטים. _____
- (2) מן החנות יצאו נשים **מהדורות**. _____

עברית: הבנה, הבעה ולשון, קיץ תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

12. א. לפניכם משפט, ובו שתי מילים מודגשות.

הקורס כולל **בְּנִיָּה** של תוכנה בעזרת **בִּינָה** מלאכותית.

(1) בטבלה שלפניכם שובצו שתי המילים. השלימו בשורת הכותרת בכל עמודה את השורש לפי המילים ששובצו בטבלה.

השורש: _____	השורש: _____
בִּינָה	בְּנִיָּה

(2) לפניכם רשימת מילים: מיינו בטבלה את המילים על פי השורשים שכתבתם בשורת הכותרת בטבלה.

תְּבוּנָה, הַתְּבוּנָנוּת, בְּנִין, מוֹבָן, בְּנוּי, מְבֻנָּה

(3) כתבו מן השורש של המילה **בִּינָה** שם תואר בבניין נפעל. _____

(4) כתבו מן השורש של המילה **בְּנִיָּה** שם במשקל בעלי מקצוע. _____

ב. לפניכם טבלה ובה שלושה משפטים. בכל משפט יש פועל מודגש.

השלימו את הטבלה: ציינו את השורש של הפועל המודגש, וכתבו לכל פועל מודגש פועל באותו הבניין ובאותו הגוף אך בזמן עתיד.

פועל באותו הבניין ובאותו הגוף אך בזמן עתיד	השורש	
		הנואמת הצעירה שָׁבְתָה את לב הקהל.
		מערכת החינוך שָׁבְתָה ליום אחד.
		הכלבה האבודה שָׁבָה לביתה.

עברית: הבנה, הבעה ולשון, קיץ תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

13. א. לפניכם קטע שנעשה בו שימוש בשמות פעולה.

החוקרת מרתה נוסבאום מייחסת חשיבות רבה למדעי הרוח וקובעת כי הם כלי מהותי בחינוך לערכים. קביעה זו טעונה הסבר והנמקה. מה בין קריאת רומנים ובין חינוך לערכים? לכאורה, לימודי ספרות והיסטוריה הם רק עיון בטקסטים, ופילוסופיה היא התדיינות ברומנו של עולם על סוגיות המנותקות מחיי המעשה.

העתיקו מן הקטע ארבעה שמות פעולה מבניינים שונים, וציינו ליד כל אחד משמות הפעולה שהעתקתם את הבניין שלו.

שם הפעולה: _____	הבניין: _____
שם הפעולה: _____	הבניין: _____
שם הפעולה: _____	הבניין: _____
שם הפעולה: _____	הבניין: _____

ב. לפניכם משפט, ובו שני זוגות מיילים מודגשות. **הקיפו** בכל זוג את הפועל המתאים להקשר.

אני **נְהַנֶּה** / **נִהְנֶה** מלימודי בדיוק כשם שאבי **נִהְנֶה** / **נְהַנֶּה** מלימודיו כשהיה בגילי.

ג. לפניכם משפט, ובו מודגשת מילה שנוצרה בדרך של בסיס וצורן סופי.

מהות העיסוק במדעי הרוח היא חינוך לערכים.

- (1) כתבו את ה**בסיס** של המילה **מהות**. _____
- (2) ציינו את סוג הצורן הסופי. _____
- (3) ציינו את משמעות הצורן הסופי. _____
- (4) מבין המילים שלפניכם **הקיפו שתי** מיילים שנוצרו באותה דרך התצורה של המילה **מהות**.

פְּמוֹת, טְעוֹת, אֵיכוֹת, דְּמוֹת, שְׁטוֹת

עברית: הבנה, הבעה ולשון, קיץ תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

14. א. לפניכם שמות עצם מודגשים הנוטים במשקלי הבינוני בנקבה.

עוֹרֶכֶת דִּין, מְהַנְדֶּסֶת, רוֹפְאָה, מְרַצָּה, מְכַשֶּׁפָּה, מְפִיקָה

סדרו את שמות העצם בשלושה זוגות לפי הבניין, וציינו את הבניין של כל זוג.

הזוג: _____, _____ הבניין: _____

הזוג: _____, _____ הבניין: _____

הזוג: _____, _____ הבניין: _____

ב. לפניכם קטע, ובו מודגשות מילים.

ציינו מעל כל אחת מן המילים המודגשות את חלק הדיבור שלה.

בשל הירידה ה**תְּלוּלָה** במספר הסטודנטים ש**נִרְשָׁמִים** ללימודים במדעי הרוח, **חוקרים** מתחומים שונים

דָּנִים בחשיבות מקצועות אלה שבהם **חוקרים** ברצינות את מה שמצוי סביבנו.

ג. לפניכם צירופים, ובהם מודגשים ארבעה פעלים בזמן הווה.

יורה חץ, **מוחל** וסולח, **נועץ** מבט, **אוכל** לשובע

(1) ציינו את הבניין המשותף לארבעת הפעלים המודגשים. _____

(2) בהקשר אחר – **אחד** מארבעת הפעלים הוא גם פועל בזמן עתיד. **העתיקו** פועל זה. _____

(3) ציינו את הבניין של הפועל שהעתקתם, כאשר הוא בזמן עתיד. _____

עברית: הבנה, הבעה ולשון, קיץ תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

15. א. לפניכם קטע שנעשה בו שימוש בפעלים סבילים.

הקיפו בקטע ארבעה פעלים סבילים, וציינו מעל כל אחד מהם את הבניין שלו.

תחומי הרוח והאומנויות נתפסים כיום לא חיוניים. ברשתות החברתיות מועלות השאלות, מה הם המקצועות המבטיחים מעמד חברתי גבוה. החוקרים סוברים כי מדובר במשבר גדול בהיקפו, וכי מקצועות הרוח ייעלמו ממפת המחקר והלמידה.

ב. לפניכם צירוף, ובו מודגשת מילה.

רשתות חִבְרָתִיּוֹת.

המילה חִבְרָתִיּוֹת נוצרה בשני שלבים.

בכל אחד מן המשפטים שלפניכם, הקיפו את האפשרות הנכונה, והשלימו את המידע החסר.

– במילה חִבְרָתִי הצורן הסופי י הוא צורן גזירה / נטייה, ומשמעותו _____.

– במילה חִבְרָתִיּוֹת הצורן הסופי ות הוא צורן גזירה / נטייה, ומשמעותו _____.

ג. לפניכם שתי מילים.

סְרָטוֹן, יִתְרוֹן

ציינו את דרך התצורה של כל אחת מן המילים.

סְרָטוֹן _____, יִתְרוֹן _____

ד. לפניכם שני שמות שנוצרו בדרך של בסיס וצורן סופי: היִסְטוֹרִיוֹן – קוֹלְנוֹעַן.

ציינו מה מיוחד בבסיס של כל מילה.

היִסְטוֹרִיוֹן _____

קוֹלְנוֹעַן _____

/בהמשך דפי טיוטה/

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך

"איתך בכל מקום, גם בבגרות.
בהצלחה, מועצת התלמידים והנוער הארצית"

"معك في كل مكان، وفي البجروت أيضًا.
بالنجاح، مجلس الطلاب والشبيبة القطري"

**נספחים: נספח 1 – טקסטים ונספח 2 – דף עזר
לשאלון עברית: הבנה, הבעה ולשון
11281, קיץ תשפ"ג, 2023**

נספח 1 – טקסטים

לפניכם שלושה טקסטים. קראו אותם, וענו על השאלות בשאלון המחברת המצורף.

טקסט 1

אל תשאלו למי צלצלו הפעמונים. תקראו את הטקסט⁽¹⁾

מאת ליאת ואזן-סיקרין

- פסקה א "אני בת 25, וברצוני להתחיל את לימודי לתואר ראשון כבר השנה. אני רוצה ללמוד מקצוע שיש בו אפשרות להתקדם או להרוויח משכורת טובה. אז מה כדאי ללמוד היום?" – מאות שאלות כאלה מועלות בקבוצות של צעירים ברשתות חברתיות. הורים ומחנכים שבעי רצון משאלות כאלה כי הן משקפות את השאיפה שלהם שילדיהם ילמדו מקצוע מעשי שיבטיח פרנסה טובה, עצמאות כלכלית ומעמד חברתי ראוי.
- פסקה ב גישה זו עולה בקנה אחד עם העמדה של מקבלי ההחלטות בתחום החינוך, ההולכים שבי אחר הרעיון של צמיחה כלכלית, ופועלים כדי להצמיח דורות של אנשי טכנולוגיה והנדסה. אולם לעמדה זו, שמעלה את קרנם של לימודים בתחומים ריאליים ושל מיומנויות מעשיות, יש השפעה בלתי נמנעת על המעמד של מקצועות מדעי הרוח והאומנויות. ההשפעה מתבטאת בזילות של התחומים האלה. כיום כמעט בכל מדינה בעולם רואים בתחומי הרוח והאומנויות תחומים לא חיוניים, ומספר הנרשמים ללימודים בתחומים אלה באוניברסיטאות הולך ויורד משנה לשנה.
- פסקה ג אבל מהי משמעות התופעה? האם באמת נורא כל כך שמקצועות שאין להם ביקוש ייעלמו ממפת המחקר והלמידה? הפילוסופית מרתה נוסבאום סבורה כי מדובר ב"משבר עצום בהיקפו שיש לו השפעה עולמית חמורה ותוצאות הרת גורל". נוסבאום מסבירה כי ממשלות שואפות לפתח את הכלכלה, ולכן הן דוגלות בהקניית מיומנויות שימושיות על פני ידע והשכלה.
- פסקה ד נוסבאום מייחסת חשיבות רבה ללימודי מדעי הרוח והאומנויות וקובעת כי הם כלי מהותי בחינוך לערכים דמוקרטיים כגון חירות ושוויון. קביעה זו טעונה הסבר והנמקה. מה בין קריאת רומנים ובין חינוך לערכים? לכאורה, לימודי ספרות והיסטוריה הם רק עיון בטקסטים, ופילוסופיה היא התדיינות ברומו של עולם על סוגיות המנותקות מחיי המעשה. אולם למעשה מדובר במקצועות המקנים מיומנויות חיוניות לילדים ולבני נוער. "אם מדינה רוצה שהאנשים שחיים בה יהיו רגישים לזולת, יזהו מתי רגשותיו של האחר נפגעים ומתי מופרות זכויות; אם היא רוצה שהאנשים ידעו להקשיב זה לזה וגם ירצו להבין האחד את האחר ולדבר זה עם זה; שתהיה להם יכולת לקבל זרים, מונָדָרים ומיעוטים באשר הם – כל זה יקרה רק דרך הזדהות, שמשלבת רגש וחשיבה המבוססת על ידע. שום תחום לימודי חוץ ממדעי הרוח אינו יכול לחולל זאת". והינה, אף שברור כי למקצועות אלה יש תרומה חשובה לחברה ולא רק לעולם הרגש של הפרט, הם הולכים ונזנחים.
- פסקה ה כדי להמחיש את חשיבותם של לימודי הרוח, תיארה נוסבאום מיומנויות שונות הנרכשות באמצעותם, למשל חוש ביקורת, שלדעתה צריך להתפתח כבר בגיל הרך. לטענתה, לימוד מקצועות מדעי הרוח, שנעשה בתהליך המעודד מעורבות מעשית של תלמידים, מעורר אצלם ביקורתיות וסקרנות.
- פסקה ו מיומנות נוספת שמקנים לימודי הרוח, ובעיקר לימודי ההיסטוריה, היא היכולת להבין את השפעתם של אירועים ותהליכים שהתרחשו בזמנים ובמקומות שונים על המציאות בימינו. יש צורך בלימוד בסיסי גם על דתות ותרבויות בעולם, מפני שבורות היא אחת הסיבות העיקריות שאנשים נוטים לגבש דעות קדומות על האחר. חשוב לחשוף ילדים למורכבות של מצבים אנושיים שבני אדם צריכים להתמודד איתם. חשיפה כזאת אפשרית באמצעות סיפורים ולא רק באמצעות נתונים יבשים.
- פסקה ז לטענתה של נוסבאום, חשוב לפתח את הדמיון של הילדים באמצעות סיפורים מכיוון שיש לכך השפעה על היכולת שלהם לחוש אמפתיה כלפי האחר, והאמפתיה היא תנאי להתנהגות מוסרית. הוספה של יצירות שכתבו סופרות וסופרים מקצועות מיעוט לתוכניות הלימודים במדעי הרוח, תאפשר לדור הצעיר לבחון נקודות מבט לא נראות או "שקופות" ולהיחשף לקבוצות ולתרבויות שהחברה אינה רואה.

* מעובד על פי ואזן-סיקרין, ל' (ספטמבר, 2017). אל תשאלו למי צלצלו הפעמונים. תקראו את הטקסט. **הד החינוך**. אוהור מ' hedhachinuch.co.il.

(1) כותרת המאמר מאזכרת שורה משירו של ג'ון דאן, משורר אנגלי מתקופת הרנסאנס.

טקסט 2

מדעי הרוח נחוצים מאי פעם

מאת תומר סיימון⁽¹⁾

- פסקה א בשבועות האחרונים חוקרים מתחומים שונים דנים בחשיבות של מדעי הרוח ובמשבר המתרחש בתחום זה. הדיון מרתק וחשוב, אבל הוא אינו חדש. זהו העשור השלישי שבו יש ירידה מתמשכת בכמות הסטודנטים הנרשמים ללימודים במדעי הרוח – לפני שלושה עשורים 30% מסך הסטודנטים נרשמו ללימודים אלה, ובתחילת העשור הנוכחי – 5% בלבד. המשבר אינו ייחודי לישראל – הוא כלל-עולמי, ויש אוניברסיטאות בעולם שאף סגרו את הפקולטות למדעי הרוח כמעט לחלוטין.
- פסקה ב אחת הסיבות שנהוג לייחס למשבר זה היא חוסר הרלוונטיות של השכלה בתחום מדעי הרוח לשוק העבודה בימינו. כיום הטכנולוגיה והמחשוב משפיעים ומעצבים במידה רבה כל פעולה של חיינו, ובייחוד ניכרת השפעתם על שוק העבודה. בשל עובדה זו נדחק מקומם של מקצועות כמו היסטוריה, פילוסופיה וספרות מן העולם שבו אנחנו חיים ועובדים.
- פסקה ג אך בין תחום מדעי הרוח ובין התחומים הטכנולוגיים החדשים ביותר יש קשרים והפריה הדדית, ולעיתים הם זקוקים זה לזה. אם בוחנים את ההתפתחויות הטכנולוגיות בתחומים כמו בינה מלאכותית⁽²⁾ או הנדסה גנטית⁽³⁾, אפשר לראות שבשנים האחרונות מתפתח שיח מהותי בין מי שמפתחים תחומים אלה ובין מי שעוסקים במדעי הרוח.
- פסקה ד בשיח זה דנים בהשפעות של ההתפתחויות הטכנולוגיות על בני אדם ובשאלות הנוגעות לשימוש בהן. כך למשל עוסקים בשאלה אם מוסרי להגיש לבית הספר עבודה שנוצרה באמצעות תוכנות המבוססות על בינה מלאכותית או בשאלות הנוגעות לפגיעה בערך הפרטיות של אנשים המשתמשים ברשתות החברתיות. על שאלות אלה לא רק המהנדסים צריכים לענות, אלא גם אנשים מתחום מדעי הרוח באמצעות דיון ועבודה משותפת.
- פסקה ה כיום בשוק העבודה המשתנה נדרשים גם כישורים המתמקדים בצד האנושי שלנו – כישורים שנלמדים במדעי הרוח – ולא רק יכולות טכניות. אחד הכישורים שמדעי הרוח יכולים לסייע לנו לפתח הוא חשיבה ביקורתית. חשיבה ביקורתית מסייעת לנו לבחון את המידע, הידע והלמידה בעידן של הצפת מידע ופרסום מידע כוזב.
- פסקה ו בעשרים השנים האחרונות מתפתח תחום מדעי הרוח הדיגיטליים. תחום זה משלב טכנולוגיות מחשב ובינה מלאכותית במחקר של מדעי הרוח. בארכיונים ובספריות יש כמות גדולה של חומרי ספרות והיסטוריה מסוגים שונים ובשפות רבות, ובעזרת בינה מלאכותית אפשר לנתח, לעבד ולהציג מידע רב במהירות חסרת תקדים. שילוב זה עשוי לקדם הן את תחום מדעי הרוח הן את תחום מדעי המחשב.
- פסקה ז מיומנויות הנרכשות במדעי הרוח כמו חשיבה לוגית, חשיבה ביקורתית וחשיבה מוסרית יתפסו בשנים הקרובות מקום מרכזי בארגז הכלים של המהנדסים והמנהלים, ויהיו חיוניות בשוק העבודה העתידי. חשוב לזכור כי גם בעולם משתנה, מיומנויות אלה אינן משתנות, אלא להפך – הן נהיות כלי חשוב בעולם זה, ומסייעות לנו להתמודד עם האתגרים החדשים. יעברו עוד כמה שנים, אבל הפריחה של מדעי הרוח נראית באופק. זה הזמן להיערך אליה.

* מעובד על פי סיימון, ת' (מרץ, 2021). מדעי הרוח נחוצים מאי פעם. הארץ. אוהור מ' haaretz.co.il.

(1) הכותב הוא המדען הראשי של חברת מיקרוסופט ישראל מחקר ופיתוח.

(2) בינה מלאכותית – תחום בענף מדעי המחשב העוסק בתכנון מחשבים לפעולה באופן המחקה יכולת חשיבה אנושית.

(3) הנדסה גנטית – תהליך שנעשה על ידי האדם באופן מלאכותי, ובו משנים גנים של יצורים חיים, ובכך גורמים לשינוי תכונותיהם.

טקסט 3

לפניכם דברים שנשא עמרי לבנת⁽¹⁾ בטקס הענקת תארים בפקולטה למדעי הרוח באוניברסיטת תל אביב.

חברות וחברי הסגל, חברותיי הסטודנטיות, חבריי הסטודנטים, אורחים יקרים ומשפחות אהובות, בשנתיים האחרונות כתבתי עבודת מחקר בחוג לספרות, ובה עסקתי ביחסים שבין השירה הערבית ובין השירה העברית שחבורה במאה העשירית לספירה. אתם ודאי חושבים לעצמכם: מה לעזאזל הבחור הזה עושה עם הלימודים שלו? ובכלל במה עוסקים כל אלה שלמדו במחלקה למדעי הרוח?

זאת אכן שאלה קשה, ואנסה לענות עליה באמצעות השיר הפופולרי של עדן בן זקן "מועבט"⁽²⁾. באופן מפתיע שיר זה קשור למחקר שלי בתולדות היחסים בין השירה הערבית לעברית. אולי שמעתם את השיר הזה, אולי אהבתם אותו, אולי לא, ואולי הוא סתם חלף ליד אוזניכם. אני התרגשתי לגלות בו מילה בעלת צליל מיוחד שהייתה חדשה לי – "מועבט" – והסתקרנתי לדעת מה פירושה ומה מקורה.

לדעת חוקרי הלשון, בראשית ימיה זאת הייתה מילה בערבית – מَحَبَّة (מַחֲבֵה) – ופירושה הוא אהבה, משורש חב"ב, כמו "חביבה" ו"חביב" בעברית. לימים המילה נשאלה לשפה הפרסית, והגייתה השתנתה מ"מַחֲבֵה" ל"מַאֲבֵת". רק אחרי שנדדה לשפה הטורקית וממנה לשפת הלדינו, הגיעה המילה לבסוף בצורת "מועבט" לשיר בעברית ששרה עדן בן זקן, במשמעות של "מפגש חברים שמח". אני מספר את הסיפור הזה כדי להמחיש את קרבתם התמידית של מדעי הרוח אלינו. למעשה, במדעי הרוח חוקרים ברצינות את מה שמצוי סביבנו ובתוכנו כל הזמן. בחוג לבלשנות חוקרים את השפות שבפינו, את תולדותיהן ואת המערכות שמאפשרות אותן; בחוג לפילוסופיה חוקרים מושגים שאנחנו משתמשים בהם יום־יום באגביות, כמו אהבה, צדק ואמת; בחוג לספרות חוקרים את הטקסטים שאנחנו מפיקים וצורכים, מִכְתָּבֵי חרטומים ועד סדרות בטלוויזיה; ובחוג להיסטוריה חוקרים כל דבר כמעט: מגפות וחיסונים, מלחמות, עוולות, ערים ועוד.

הרוח, הדבר השקוף הזה ששוכן בכול, היא בדיוק מה שטוען את החיים שלנו במשמעות. ואנחנו, שהקדשנו כמה וכמה שנים לחקר הרוח באוניברסיטה, למדנו איך להעניק משמעות יתרה לחיים.

במהלך לימודינו פיתחנו רגישויות מיוחדות והצטיידנו בכלי חשיבה מיוחדים, שבזכותם אנחנו יכולים להתבונן בחיים בעניין ולהתענג באמת על מילה סתמית לכאורה בשיר פופ או על שם של רחוב. בלימודים למדנו להתייחס בתשומת לב, בסקרנות ובאהבה לשפות, לתרבות ולצורות החיים שלנו ושל אחרים. למדנו ליהנות מן היום־יום, שנדמה כעת עשיר וצבעוני הרבה יותר מכפי שהיה לפני כן. אולם בו בזמן למדנו להביט במציאות בעיניים חדות ומפוכחות, נהפכנו ערים יותר למתחים, לעימותים ולדילמות שביסודות החברה שבה אנחנו חיים. נעשינו קפדנים ומחמירים יותר, ערניים וביקורתיים יותר, ומן הראוי שנצל את הכישורים והמיומנויות שרכשנו גם לטובת הזולת: בצד היסטוריות מפתיעות של מילים ובצד גילוי כתבי יד מלפני מאות שנים, עלינו לחשוף את העולות שמתרחשות בארץ ומחוץ לה. עלינו לחקור את האי־שוויון בין הקבוצות החברתיות שמרכיבות אותנו באותה הרצינות שבה אנו חוקרים את אפלטון ואת שייקספיר.

היכולת לראות את השקוף ולעסוק בו במלוא הרצינות הראויה אמורה להיטיב את חיינו ולהסב לנו הנאה יום־יומית, אך היא מוכרחה להיטיב גם את חייהם של מי שסביבנו, של מי שזקוקים לנו, ולעיתים אפילו זקוקים לנו מאוד.

זאת ההזדמנות להודות מעומק הלב לאנשי המוסד האהוב הזה, שפתחו לנו את הדלת לעולם שיש בו הרבה יותר טעם.

בְּרָכוֹת אושר והצלחה שלוחות לכל הבוגרות והבוגרים,

זמן למועבט!

* לבנת, ע'. (7 ביוני 2022). נאום.

(1) עמרי לבנת הוא סטודנט לתואר שלישי בבית הספר למדעי התרבות באוניברסיטת תל אביב. עבודת הדוקטורט שלו עוסקת בשירה העברית והערבית בימי הביניים.

(2) את השיר "מועבט" כתבו עדן בן זקן ורון ביטון.

נספח 2 – דף עזר

טבלת התנועות

התנועות הקטנות	התנועות הגדולות	התנועות החטופות	
פתח	קמץ	חטף פתח	a
סגול	צירי חסר צירי מלא	חטף סגול	e
חיריק חסר	חיריק מלא		i
קמץ קטן	חולם חסר חולם מלא	חטף קמץ	o
קובוץ	שורוק		u

טבלת הגופים

גוף ראשון	גוף שני	גוף שלישי	
מדבר	נוכח	נסתר	יחיד
מדברת	נוכחת	נסתרת	יחידה
מדברים	נוכחים	נסתרים	רבים
מדברות	נוכחות	נסתרות	רבות

חלקי הדיבור: שם עצם, שם תואר, פועל (שם פועל), תואר הפועל, מילת יחס, מילת קישור

תחביר

דרכי ההבעה במשפט: משפט חיווי, משפט ציווי, משפט שאלה

סוגי המשפטים: משפט פשוט, משפט מורכב, משפט איחוי (מאוחה/מחובר)

סוגי הנשואים: נשוא פועלי (לרבות נשוא מורחב), נשוא שמני, נשוא קיומי (דמוי פועל: יש, אין)

התפקידים התחביריים במשפט: נושא, נשוא, אוגד, מושא, תיאור, לוואי, תמורה

סוגי התיאורים ופסוקיות התיאור: מקום, זמן, סיבה, תכלית, אופן, מצב, תנאי, ויתור

החלקים הבלתי תלויים במשפט: הסגר, פנייה, קריאה

משפטים בעלי מבנה מיוחד: נושא סתמי, חלק ייחוד, חלק כולל

קשרים לוגיים: ריבוי והוספה, צמצום, השוואה, ברירה, הדגמה, זמן, סיבה ותוצאה, תכלית, ניגוד, ויתור, תנאי

תורת הצורות

בנייני הפועל: קל-פָּעַל (פעל), נִפְעַל (נפעל), הִפְעִיל (הפעיל), הִפְעַל (הופעל), פָּעַל (פיעל), פָּעַל (פועל), הִתְפַּעַל (התפעל)

גזרות הפועל והשם:

גזרת השלמים, גזרת המרובעים

גזרות החסרים (העלולים): חסרי פ"נ (חפ"ן), חסרי פי"צ (חפי"ץ), חסרי פ"י (חפ"י)

גזרות הנחים: נחי פ"א (נפ"א), נחי פ"י/ו (נפ"י/ו), נחי ל"י/ה (נל"י/ה), נחי ל"א (נל"א), נחי ע"ו/י (נע"ו/י)

גזרת הכפולים (ע"ע)

דרכי תצורת המילים:

גזירה מסורגת: שורש ומשקל

גזירה קווית: בסיס וצורן, הלחם בסיסים, ראשי תיבות (נוטריקון)

סוגי צורנים: צורן גזירה, צורן נטייה